

TARTALOM

FIGYELŐ

- **Glatz Ferenc:** Koszovó és az EU 2
- **Takács Miklós:** Koszovó/Kosova földje a középkorban 3
- A rigómezei csata és mítosza (T. M.) 5
- **Molnár Antal:** Az oszmán Koszovó a 15–18. században 6
- **Csaplár Krisztián–Seres Attila:** Délszláv-albán erőviszonyok az Oszmán Birodalomban 11
- Háborúk a Balkánon, 1878–1913 (O. E.) 12
- A Habsburg Birodalom és a Balkán (SZ. Z.) 14
- Konfliktus egy évszázaddal ezelőtt (Kéri Pál) 16
- **Bíró László:** Koszovó Jugoszláviában 17
- Koszovó kronológiája, 1988–2007 (B. L.) 21
- **Juhász József:** A koszovói albánok 1991 után 23
- **Réti György:** Albánia és a koszovói kérdés 28
- **Sz. Bíró Zoltán:** Moszkva és Koszovó 30

MAGYAR ÖRÖKSÉG

- **Visy Zsolt:** Pécs ókeresztény temetője és sírkamrái 32
- **Katus László:** Az ókereszténység virágkora a Római Birodalomban 34

Címlapon: A pécsi ókeresztény mauzóleum egyik freskója: a bűnbeesés jelenete

Támogatóink:

História

Szerkesztő: Glatz Ferenc

A szerkesztőség tagjai: Demeter Zsuzsanna, Fodor Pál, Kertész István, Sipos Péter, Szász Zoltán, Zsoldos Attila

Olvasószerkesztő: Burucs Kornélia
Munkatársak: Farkas Ildikó, Kocsis Gabriella, Bognár Katalin, Horváth Imre (számítógépes szerkesztés), Nagy Béla (térkép)
Szerkesztőségi titkár: Oprán Emese

Megjelenik évente tízszer.
Előfizetési díj 2007-re: 2900 Ft.

Felelős kiadó: História Alapítvány.
Szerkesztőség: 1014 Bp., Uri u. 53.
Tel.: 224-6700/615, 623, 625; tel./fax: 356-0457.
Levél cím: Pf. 9. Bp., 1250. www.historia.hu
Bankszámlaszáma 11701004-20125394 OTP

Devizaszámlaszámok: Budapest Bank Rt.
1051 Bp., Hercegprímás u. 5.
USD HU47-10103104-82876600-00000997;
Euró HU46-10103104-82876600-01000309
Adószám: 19654243-2-41

Szedés, tördelés: MTA TTI Kiadványcsoport.
Nyomdagrafikai előkészítés: Krónikás Bt., Biatorbágy
Nyomás: MESTERPRINT Kft.,
Budapest, Vak Bottyán u. 30–32/B

Terjeszti: LAPKER Rt. és alternatív terjesztők.
Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknel, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. Tel.: 06-1-477-6388; postacím: Bp., 1900).
További információ 06-80-444 444; hirlapelofizetes@posta.hu

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza!

HU ISSN 01392409. Index: 25384

FIGYELŐ

Koszovó és a mi Európai Uniónk

Naplójegyzetek, 1998–2007

1998. JÚLIUS 6. BERLIN. Mindnyájan ujjongtunk afölött, hogy az európai integráció ismét lendületet kap. De a nyugat-európaiak még nehezen veszik tudomásul, hogy az Elbától keletre több, a történelem során másként szerveződött társadalom él. Hogy itt a nemzetek feletti birodalmak (Habsburg, Oszmán) fennállása következtében nem ment végbe a 19. században a kis etnikai csoportok elnemzetlenítése – ahogy végbement Németországban, Franciaországban, Angliában. Ahol eltűntek – illetve subkulturába süllyedtek – nemcsak a kis számú szorbok, hanem a több milliós okcitan, wellsi stb. etnikai kisebbségek is. Így azután a 20. századra e politikai nagyhatalmak „joggal” tekinthették magukat nemzetállamnak. Nem is értettek bennünket, Európa keleti feléről jött és az ottani népekről író történészeket: miért kritizáljuk a tökéletesnek tartott „liberális” európai állammodellt – miközben bevezetni kívánjuk nálunk is annak az egyéni szabadságot kimondó alapelveit –, s hiányoljuk, hogy nem ismeri el a különböző kollektívumok (így az etnikai közösségek) kollektív jogait.

1999. JÚNIUS 23. VARSÓ. Mindnyájan ujjongtunk afölött, hogy a világ felemeli szavát a koszovói (jugoszláviai) albánok mellett. Végre a világ is azt mondja: nem tehet az „államnemzet”, a szerb azt, amit akar, egy közel kétmillió kisebbséggel, az albánokkal. Helyes, hogy megakadályozzák az albánok elűzését szülőföldjükről, helyes, hogy azt követelik a jugoszláv államtól: biztosítsa a területi autonómia különböző szintű formáit az albánoknak.

De sokan megrendültünk a jugoszláv háború miatt: megdöbbenünk a szerbek elleni légitámadások nyomán kigyulladt városrészek, a rombolások láttán. Úgy éreztük, a szerb nemzet-

állami ámokfutás miatt a szerb lakosság békés részének kell „kollektív büntetést” elszenvednie.

2007. JANUÁR 1. Az Európai Unióban még azt vitatják, vajon az unió világgazdasági pozícióromlásában mekkora a 2004. évi keleti kiterjesztés szerepe: a csökkenő nyugat-európai források elbírják-e olyan nagy modernizációs program finanszírozását, mint amelyet a felvett keleti területek kívánnak? De stratégiai szempontok sürgették a további kiterjesztést délkeleti irányba. Románia, Bulgária felvételét világgazdasági-kereskedelmi (szárazföldi és vízi út a délkeleti beltengerekhez), valamint hadászati megfontolások (Oroszországgal szemben) indokolták. De mindenki tudja: elképzelhetetlen, hogy a Balkán-félsziget egyik része (Görögország, Románia, Bulgária) tagja az uniónak, ám a másik része (Horvátország, Szerbia, Montenegró) nem. Konzolidálni kell tehát politikailag az egész Nyugat-Balkánt, beleértve a központi fekvésű Jugoszláviát. Etnikai-szociális konfliktusaival együtt.

2007. MÁRCIUS 10. Az ENSZ által kiküldött bizottság állásfoglalása értelmében Koszovó nemcsak hogy autonómiát kapna, hanem korlátozott jogú állami szuverenitást is, albán államnnyelvel. (1999 tavaszán még minden nemzetközi fórum Jugoszlávia határainak bármiféle megváltoztatása elleni türelmetlenségükkel és népirtásukkal „leküzdötték magukat” 1999-es pozíciójukról. Ma már kénytelenek lemondani az „ősi” területükről, Koszovóról. Nagy tanulság minden „nemzetállami többség” számára... „Területrevízió” nincs, az albán többségű területet nem lehet a szomszédos Albániához csatolni – de területi önállóság az van. És nemcsak autonómia, hanem egy 2 mil-

liós államocskaszerű területigazgatási egység, benne túlnyomó albán többséggel és tegnap még „államalkotó” szerb kisebbséggel. (1991-ben 84% albán, 10% szerb.)

Jugoszláviában az alkotmány még 2006. szeptember 30-án is kimondta: Koszovó a jugoszláv állam elidegeníthetetlen része. Ezért most nem fogadják el a nemzetközi bizottság állásfoglalását. A koszovói albánok viszont teljes állami szuverenitást akarnak, és ígérik kivételes kisebbségi kollektív jogokat az ottmaradó, kisebbségi sorba kényszerülő szerbeknek.

Magyarország – akárhogy is folytatódik az unió délkelet-európai kibővítése – Európa főutcájára került. Kevesen figyelnek e lehetőségre. Azt még csak mérlegelik: vajon a koszovói fejlemények milyen kisebbségpolitikai előnyöket kínálnak a határokon túli magyarságnak. 2007-ig az albánoknak „szurkoltak” egyesek, az erdélyi Székelyföldre gondolva. Most kezdődik a „szurkolás” a koszovói szerbeknek, remélve: Európa rádöbben a kelet-európai kollektív autonómiajogok megadásának szükségességére. Mert hogy valamiként a politikai konszolidációt biztosítani kell, és ez csak akkor megy, ha a nyugati államtársaink az Európai Unióban tudomásul veszik a keleti térségek másként szerveződését. S hogy itt még mindig élnek a kisebbségek. (Közben – nem utolsósorban kelet-európai példáktól is megrettenve – az okcitánoknak kollektív jogokat is biztosítottak Franciaországban, így például saját egyetemet.)

Akárhogy is folytatódik... Itt lenne az ideje, hogy a magyar közönség elforduljon a csak a belpolitikai csetepatékra-cirkuszokra összpontosító politikai gondolkodási normáktól, amely a rendszerváltás során úrrá lett a politikusokon, közírókon. Sőt még a történészek is. Bizakodunk. Az elmúlt 15 év történelme (a szerbeké is) mutatja: mennyire jelen van a világpolitika, a világgazdaság a mindennapjainkban. Nem lehet tovább 80-100 évvel ezelőtti történeti-történeti konfliktusok, a nemzetállami keservek újraélésével sem politikát csinálni, sem történelmet kutatni és írni. Sem magyaroknak, sem románoknak, sem szerbeknek.

Vagy ha igen, akkor úgy is járhatnak, ahogy... **GLATZ FERENC**

Koszovó/Kosova földje a középkorban

A bizánci uralom összeomlása

Az Észak-Balkánon a 6–7. század fordulóján omlott össze a bizánci határvédelem. Ezekben az évtizedekben nyerték meg a Kárpát-medencei avarok és havasalföldi szláv segédcsapataik a Bizánci Birodalom elleni határháborút. A Balkán közepén foglalt helyet a leendő Koszovó/Kosova.

Miután összeomlott a Bizánci Birodalom északi határának a védelme, akadálytalanul és tömegesen költöztek be a birodalom korábbi területére, a Balkánra, a szláv csoportok. Ezek az évtizedek tekinthetők a térségben a „középkor kezdeté”-nek. A betelepülők ugyanis nemcsak a bizánci hatalom intézményeit számolták fel, hanem a korábbi római civilizáció maradványait is. Megszűnt a birodalmi közigazgatás. Elnéptelenedtek – a szűk tengerparti sáv kivételével – a városok. Szétestek a nagyüzemi mezőgazdasági birtokok is. Még a Bizánci Birodalom legfontosabb összetartó ereje, a kereszténység is időlegesen kiszorult a Balkán központi részeiről.

Az összeomló birodalom régi lakói menekülésre fogták a dolgot. A tehetősebbek a tengerpartok felé igyekeztek, a kevésbé tehetősek – jobb megoldás híján – a magas hegyek belső völgyeiben, fennsíkjain telepedtek meg, és áttértek a transzhumáló állattartásra.

Kik jöttek: bolgár vagy szerb-horvát népek?

Koszovó 7–9. századi történetéről csak kevés adat áll a kutatás rendelkezésére. Egyes nyelvészek szerint e térségben nem a délszláv népek nyugati, tehát az ún. szerb-horvát ágához, hanem a keleti, az ún. *bolgár ághoz* tartozó csoportok telepedtek meg. A bizonyítékként felhasznált nyelvi adatállo-

mány azonban túl szerény és túl kései egy ilyen kérdés megbízható eldöntéséhez. A Balkán délibb részéről rendelkezésre álló források alapján arra következtethetünk, hogy *Koszovóban is kis kiterjedésű uralmi körzetek*, ún. szklavíniák létesültek, élükön egy-egy törzsi-nemzetségi előkelőséggel.

Koszovó területét a 9. század végén vagy a 10. század folyamán bekebelezte az *első bolgár állam*. A 10–11. század fordulóján pedig e terület a bolgár állam macedóniai utódállamának, Sámuel önjelölt cár tiszavirág-életű birodalmának a része lett. A koszovói várak egy részének létezéséről ebből az időszakból vannak az első adatok.

A koszovói táj történetét két évszázadra meghatározták II. (Bolgárölő) Bazileiosz bizánci császár bolgárellenes háborúi. A császár 1014–18 közt felszámolta Sámuel bolgár cár „birodalmának” utolsó maradványait is, helyreállítva a bizánci uralmat a Balkán-félsziget egész területén. Jelentős egyházszerző munkát is végzett. Újraalapította és az Ohrid városában székelő metropolita (érsek) joghatósága alá rendelte az észak-balkáni térség mintegy másfél tucat püspökségét. Koszovó is rendezett státust nyert, mind a birodalmi közigazgatás, mind pedig az egyházi igazgatás vonatkozásában. Koszovó területén két bizánci (keresztény) püspökség alakult, Lipljan, illetve Prizren székhellyel.

A szerb állam eredetéről, 12. század

A szerb szakirodalomban gyakran találkozni olyan állítással, hogy Koszovó területe már a 11. századtól beletartozott volna a *formálódó szerb államba*. Ez az elképzelés azonban inkább alapszik *vágyakon*, mint igazolható tényeken.